

ХРИСТОЛОГІЯ ПОСЛАННЯ СВЯТОГО АПОСТОЛА ПАВЛА ДО КОЛОСЯН

протоієрей
Ярослав РОМАНЧУК

Пришестя у світ Сина Божого було і залишається для людства великою і незбагненою таємницею. Над її вирішенням з перших століть християнства трудилися багаті святих отців і великих богословів Церкви. Вони залишили людству дорогоцінну духовну спадщину, що містить глибокі і ґрунтовні міркування про другу Особу Святої Трійці. І все ж деякі важливі питання христології досі залишаються не вирішеними в догматичній системі православного церковного віровчення, а тому зостається місце для ухилень від істини, як це було у першому столітті у Колоській Церкві.

Оскільки спостерігаємо зростання зацікавленості до християнства в сучасному суспільстві, то виникає потреба у викладенні найважливіших положень православного віровчення. Христологія являє собою один із найбільш важливих і важких для розуміння напрямків богословської науки. У той же час вчення Церкви про другу Особу Пресвятої Трійці є ніби центром і основою для всього православного світогляду і тісно пов'язане з православною сотеріологією. Спотворення цього вчення суттєво впливають на численні уявлення морально-до-

Стаття присвячена дослідженню христології апостола Павла у його Посланні до колосян. У Колосах, після того, як ап. Павло залишив це місто, стали розтлівати Церкву лжевчителі-гностики, які спотворювали істинне вчення про Христа, вважаючи Його не Богом, а створеним посередником між Богом і людьми. Аби подолати ці еретичні думки, апостол пише колоссянам своє послання, у якому розкриває Божественну велич Христа і торкається таких тем: Ісус Христос – Син Божий і Бог (1: 13–15); Ісус Христос – Творець світу видимого і невидимого (1: 16); Ісус Христос – Промислитель світу (1: 17); Ісус Христос – глава Церкви (1: 18–19); примирення з Богом у Христі (1: 20–23).

Ключові слова: Послання до колосян, апостол Павло, Христос, Син Божий, Церква, христологія, лжевчителі, примирення з Богом, повнота Божества.

archpriest
Yaroslav ROMANCHUK

CHRISTOLOGY OF SAINT APOSTLE
PAUL'S EPISTLE
TO THE COLOSSIANS

This article is devoted to the topical and interesting theme of our time – research into Christology of St. Paul in his Epistle to the Colossians. In Colossae, after Ap. Paul had left the city, the church began to be debauched by false teachers, the Gnostics, who distorted the true doctrine of Christ, believing He was not God, but a created mediator between God and men. To overcome these heretical delusions, the Apostle wrote Colossians his Epistle, which reveals the Divine greatness of Christ and touches the following topics: Jesus Christ is the Son of God and God (1: 13–15); Jesus Christ is the Creator of the visible and invisible world (1: 16); Jesus Christ is the Divine Providence (1: 17); Jesus Christ is the head of the Church (1: 18–19); Reconciliation with God in Christ (1: 20–23).

Key words: *Epistle to the Colossians, Apostle Paul, Christ, the Son of God, the Church, Christology, false teachers, reconciliation with God, the fullness of the Deity.*

провести догматичний аналіз фрагментів послання й узагальнення його результатів відповідно з розкриттям вчення апостола Павла про Христа як співвічного Богові-Отцеві Творця і Промислителя, про Його Втілення і жертвне служіння для спасіння людства і відновлення початкового задуму Божого про людину.

Літературний стиль послань апостола Павла досить складний і відрізняється скупим на слова, але ємним за змістом складом. Буває важко точно простежити весь хід його думки, позначений лише короткими виразами, у зв'язку з чим потрібна крайня обережність у висновках. Для більшої достовірності висновків необхідний порівняльний метод дослідження, коли міркування апостола Павла про Сина Божого, що викладаються ним у Посланні до колосян, зіставляються з його висловлюваннями на подібні теми в інших його посланнях, а самі передумови і висновки звіряються з духоносним вченням про Христа у працях святих отців Церкви.

гматичного характеру. Наскільки вони можуть повпливати на життя християнина, ми бачимо на прикладі Церкви в Колосах. А тому те вчення про Христа, яке розвиває апостол Павло у своєму посланні, надзвичайно важливе і корисне.

Богословські дослідження бувають особливо плідні, коли в основу їх покладається Богом відкрите апостольське свідчення, що міститься у Священних Книгах Нового Завіту. Господь Ісус Христос казав невірющим в Нього юдеям: «Дослідіть Писання, бо ви сподіваєтесь через них мати життя вічне; а вони свідчать про Мене» (Ін. 5: 39). Тому такий важливий послідовний виклад головних положень вчення апостола Павла про пришествя на землю і втілення Сина Божого. У Посланні до колосян христологічні погляди апостола Павла представлені досить повно і докладно. Дуже цікаві христологічні фрагменти Послання до колосян, на основі яких можна

Справді, написано багато праць, присвячених аналізу цього послання. У більшості це дослідження переважно екзегетичної чи археологічної спрямованості. Серйозну увагу Посланню до колосян приділено в католицькому і особливо протестантському богослів'ї. У Православній Церкві над екзегетичним розбором послання потрудилися проф. Глибоковський, архієп. Никонор Каменський, архімандрит Петро (Зверев), викладачі духовних шкіл Н. Розанов, прот. Михайло Херасков, архієпископ Аверкій (Таушев). Почав, але не встиг закінчити свою працю святитель Феофан Вишенський, екзегетичні дослідження якого були впорядковані і викладені окремою книгою протоієреєм Миколою Рудинським. Детальний екзегетичний і частково текстологічний коментар на Послання до колосян представлений в «Толковой Библии», укладеній О. Лопухиним. До вивчення питання христології у посланнях апостола Павла вдавалися також такі дослідники, як А. В. Іванов, прот. Олександр Сорокін, грецький богослов професор Іоанніс Каравідопулос. Однак спеціального і досить повного й ґрунтовного богословсько-догматичного аналізу Послання до колосян поки що не існує. Частково це викликано, мабуть, тим, що більшість догматичних питань православної христології досить добре розкриті у святоотцівській літературі. Проте не можна сказати, що дослідники послання абсолютно вичерпали його богословський потенціал.

Під час ув'язнення (з контексту послання зрозуміло, що це перше римське ув'язнення, бо апостол просить молитов про успіх благовістя. Проповідувати ж він мав змогу саме під час першого ув'язнення) до апостола Павла в Рим прийшов Епафрас і приніс новини про стан фригійських церков [2, с. 263]. Він повідомив багато втішного про віру і любов колоських християн (1: 1–8), але разом з тим сказав і про появу серед них лжевчителів-гностикив, що прагнули звабити неутверджених ще християн з язичників своєю філософією, красномовством і містикою. Як суворі трансценденталісти, гностики заперечували вчення про Боговтілення, спотворювали вчення про Христа, вважали, що між Богом і людиною існує цілий ряд духів-посередників, одним з яких вони вважали і Христа [5, с. 97]. Матерію й земне життя гностики вважали злом, тому вимагали жорсткого аскетизму. Їхнє вчення було якоюсь сумішшю юдейства і східних забобонів і, звичайно, могло згубно вплинути на християн [3, с. 746–747; 4, с. 216]. Тому святий Павло пише своє послання християнам, щоб захистити Церкву в Колосах від цього лжевчення і розвиває в ньому думки, прямо протилежні поглядам лжевчителів [7, с. 260–261].

Вже на початку послання апостол Павло вітає Колоську Церкву від себе, називаючи себе «апостолом Ісуса Христа»; і від імені Тимофія, який знаходився разом з ним у Римі (1: 1). Це він робить не заради самозвеличення, але маючи на меті позбавити влади самозваних лжевчителів, пустословів-філософів з юдеїв і язичників, які вчать «за переказом людським, а не за Христом» (2: 8) [3, с. 753].

Самих же колоських християн він називає «святими і вірними братами у Христі Ісусі» (1: 2), бо лише в Христі і через Христа люди можуть освятитися й стати справжніми братами, ріднішими, ніж буває братство по плоті. Серед плодів благовістя у колосян апостол вказує на зростання віри в Христа Ісуса і любов до всіх святих (1: 4), тобто діяльної віри, а також визначає основні риси християнського благовістя: воно поширюється в усьому світі, зростає і дає плоди, наповнюючи серця й розум вірних благодаттю та істиною (1: 6).

Бажаючи викласти колосянам істинне вчення про Христа на противагу земній мудрості гностиків, ап. Павло підносить на початку послання молитву про їхнє вдосконалення «пізнанням волі Його, у всякій премудрості й розумінні духовному» (1: 9). Але богопізнання не є тільки теорією, це перш за все християнське життя, тому одразу апостол і додає повчання, щоб колосяни вдосконалювалися в догоджанні Богові, поводитися гідно Бога, приносячи плід у всякому доброму ділі й таким чином зростали в пізнанні Бога (1: 10).

Зважаючи на появу серед колосян лжевчення гностичних сект, ап. Павло всебічно розкриває вчення про Христа як предвічного, співвічного Отцеві Сина Божого, Який втілювався в кінці часів і в Якому освячується, оновлюється і примиряється усе сотворене [7, с. 262–263]. Христос – єдиний Владика цього світу, єдиний Посередник між Богом та людьми, єдиний Спаситель світу, Глава Церкви і джерело життя. Тільки в Ньому «ми маємо викуплення і прощення гріхів» (1: 14). Розкриваючи колосянам вчення про Христа, апостол зосереджує увагу на такому.

Ісус Христос – Син Божий і Бог (1: 13–15)

Пишучи про покликання Богом язичників від влади темряви до «участі в спадщині святих у світлі» (1: 12), апостол називає цією «спадщиною» Царство Сина Божого (1: 13), тобто Царство Христове. Як Син Божий Христос у той же час є й Богом істинним: Він «є образ Бога невидимого» (1: 15) («Спадщина святих» є, передусім, обітниця Ізраїлю бути спадкоємцем

Царства Божого, але це також і всі віруючі християни, істинно «святі» і спадкоємці раніше приготованої «спадщини») [3, с. 749–750]. Це означає, що Христос як Син Божий єдиносущний Богові-Отцю; водночас Він є видимий «образ Бога невидимого». Щодо предметів неживих образ необов'язково може бути однієї природи з прототипом, але щодо істот живих, тим більше стосовно досконалої особистості Сина Божого, «образ» означає одноістотність Богові-Отцю за народженням від Нього. Христос як «образ Божий» різниться лише за виявами, в особистих властивостях, але тотожний з Особистістю Отця і Духа Святого – за суттю [9, с. 763].

«Названий він образом Бога невидимого для того, щоб дати зрозуміти, що Він є Бог, Який в Ньому подумки бачиться» (єп. Феофан) [10, с. 431].

На питання апостола Филипа «покажи нам Отця» Господь відповідає: «Хто бачив Мене, бачив і Отця» (Ін. 14: 9). Це не означає, що Бог невидимий у Христі став видимим. Божество й у Христі залишалось прикритим, але в Ньому Воно у всій повноті стало доступне людству: «в Ньому живе вся повнота Божества тілесно» (2: 9), залишаючись невидимою [3, с. 753–754; 7, с. 264].

Ісус Христос – Творець світу видимого і невидимого (1: 16)

Усе створене буття – світ фізичний і світ духовний – від Христа отримало буття: «Ним створено все, що на небесах і що на землі, видиме й невидиме: престоли, чи то господства, чи начальства чи то власті, – все Ним і для Нього створено» (1: 16).

Таким чином, Христос не тільки вищий від усіх чинів ангельських, вони самі від Нього і заради Нього отримали буття, заради повноти слави Його. «Престоли, господства, начальства, власті» – це чотири чини небесних духів, назви яких пристосовані до земних понять і служіння яких відображені в цих назвах. Розрізнення чинів ангельських за апостолом таке ж, яке й пізніше детально було розкрито у св. Діонісія Ареопагіта: 1) престоли, херувими й серафими; 2) влади, господства, сили; 3) архангели, ангели і начала [3, с. 750].

Сам же Ісус Христос – «народжений перше усякого створіння» (1: 15), але не в тому розумінні, що Він народжений перший зі створіння за часом, а в тому, що Він народжений поза порядком народження тварного, а значить, і Сам Він є нетварної природи, бо Він народжений від Бога, а тому і одноістотний з Отцем, від Якого Його відрізняє тільки особиста властивість – предвічне народження.

Ісус Христос – Промислитель світу (1: 17)

«І Він є раніш усього, і все Ним стоїть» (1: 17). Цим вказана найвища властивість Христа Спасителя – промисел про створений Ним світ, тобто світ не сам собою стоїть, не в собі самому має початок буття й не належить сам собі, але «Ним стоїть», «бо все з Нього, через Нього і для Нього» (Рим. 11: 36).

Ісус Христос – глава Церкви (1: 18–19)

Далі ап. Павло пише про Боголюдську гідність Христа, про те, що Він і як людина має у всьому верховенство і першість. Передовсім «Він є глава тіла Церкви» (1: 18). Як глава, Він першим у Церкві все робить: «Він початок, первісток з мертвих» (1: 18), тобто первісток з воскреслих, який перемиг смерть, Він перший плід у Церкві, заради якої Він приніс Себе в жертву. Хоча й до Христа в Біблії описуються воскресіння мертвих, але воскреслі вмирали знову, а Христос став переможцем смерті назавжди, ставши джерелом і нашого воскресіння [3, с. 751].

Примирення з Богом у Христі (1: 20–23)

У Христі як у викупителєві світу (1: 14) досягнуто примирення з Богом усього тварного світу, і земного і небесного. «Кров'ю хреста Його... в людськїм тілі Його, смертю Його» (1: 20, 22). Примирення відбулося не в примарному тілі Ісуса Христа, як учили колоські теософи (докети), а в реальній людській Його плоті («в людськїм тілі Його») [8, с. 84–85].

Примирення «земного і небесного» (1: 20) треба розуміти як примирення людства з ангельським світом, адже після гріхопадіння людини ангели обурювалися на людей за гріх проти Бога. Примирення людини з Богом одночасно примиряло її і з ангелами, які тепер ставляться до нас як старші брати, покровителі та охоронці [2, с. 265].

Щоб захистити колосян від впливу помилкового вчення, ап. Павло закликає до «пізнання таємниці Бога і Отця і Христа» (2: 2). Таємниця Бога і Христа незбагненна до кінця не тільки для людей, але навіть для ангелів, які бажають дивитися в неї (1 Петр. 1: 12). Тому ап. Павло вказує на любов, яка відкриває віруючим через Духа Святого «і глибини Божі», тобто таємниці Божі (1 Кор. 8: 3). У Христі «всі скарби премудрості й пізнання» (2: 3). Він є сама Премудрість і невичерпна скарбниця будь-якого благодатного пізнання. Пізнання Христа є пізнання нашого спасіння в Ньому, пізнання не теоретичного тільки, але й практичного, – пізнання життям у Христі [3, с. 753]. Для цього апостол

закликає колосян бути твердими у вірі, щоб ніхто не звів їх «услесливими словами» (2: 4), як це роблять завжди спокусники: «дивіться, браття, щоб ніхто не звів вас філософією і пустою оманю за переказом людським, за стихіями світу, а не за Христом» (2: 8).

Від чого застерігає тут апостол? Від філософських поглядів противників віри в Христа, тому що всі такі вчення про світ і про людину засновані на «людському переказі», тобто на думці більшості, але вони далекі від істини. Слова «за стихіями світу» вказують, що філософія апелює до природних законів. У цьому її відносна сила, але це водночас і її обмеження. Не звертаючись до Христа, вона не піднімається вище пізнавальних здібностей людини, не може дати відповіді на її духовні запити: навіщо людина живе на світі, що буде з її душею після смерті тощо. Тільки філософія «з Христом», відповідно до Одкровення, здатна дати відповідь на головні запитання людського духу [7, с. 264].

На противагу помилковій філософії і порожнечі лжевчень про Христа ап. Павло дає короткий, але найбільш суттєвий вираз таємниці Христа: «в Ньому живе вся повнота Божества тілесно» (2: 9), тобто у Христі живе Саме Божество, і при цьому не якоюсь частиною, а всією повнотою суті, і притому «тілесно», тобто втілене, – незлитно і нероздільно з людською природою Христа. «І Слово стало тілом, і перебувало між нами, повне благодаті й істини» (Ін. 1: 14). Втілення не обмежило Божества: «Бо Він і втілювався весь, і з Отцем є весь, будучи тілесно зображуваний і божеством незображуваний» (бл. Феодорит). Це кенозис Бога, але він необхідний для нашого обоження.

«У Ньому (тобто у Христі) ество наше з'єднане з Богом, а через це і ми в Ньому стали учасниками Божественного ества» (бл. Феофілакт) [цит. за 6, с. 525].

Саме в Христі, у спілкуванні з Ним, а не в якомусь посереднику, як учили гностики, можливе духовне життя християнина: «ви маєте повноту в Ньому» (2: 10) (не без підстави, відзначають дослідники, апостол використав термінологію самих гностиків, щоб тим самим спростувати їх. Іменем *повнота* в них називається один з еонів, у якому за їхнім вченням мешкало божество, але тимчасово і частково. Навпаки, у Христі Божество вселилося навечно і всією повнотою), повноту благодаті викуплення; у Ньому, «обрізані обрізанням нерукотворним, скинули людське тіло гріховне» (2: 11), тобто відкинули всякий гріх, який, як чужорідний наріст, на нашій плоті ростить своє тіло і паразитує [3, с. 754]. Це досягається Хрещенням, у якому ми «поховані з Христом і з Ним разом воскресли, бо Бог воскресив Того, в Якого ми хрестилися» (2: 12).

Отже, послання апостола Павла до колосян допомагає знайти відповідь на багато складних питань христологічного вчення Церкви, скласти ґрунтовне поняття про значення Боговтілення і про сенс Христової жертви. Святий апостол вчить, що Ісус Христос відкрив людям шлях спасіння і Сам пройшов цим шляхом у людській плоті. Стражданнями ж Син Божий повернув людству примирення з Богом. Своєю смертю і воскресінням Господь усунув страх смерті, показав людям, що справжній сенс земного життя людини знаходиться за його межами. Смерть втратила своє значення, перестала бути тим жахом, який тримав людину в покорі дияволу. Сенс життя перенесений у вік майбутній. Голгофська перемога Ісуса Христа над смертю освятила світ преславним воскресінням, позбавила сили владу гріха, стала чинником перемоги над усіма проявами смерті. Нею люди отримали щось набагато цінніше і вельми важливе, ніж нескінченне життя тіла – духовне безсмертя.

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. Аверкий (Таушев), архиеп. Апостол. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета. – М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 1999. – 414 с.
3. Иванов А. В. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета. СПб.: Воскресение, Лествица, Диоптра, 2002. – 912 с.
4. Каравидопулос Иоаннис. Введение в Новый Завет / перевод М. Михайлова. – М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2010. – 368 с.
5. Мюссе Ж. Новый Завет. Популярна енциклопедія / Переклад українською Олега Погребельного. – К.: Махаон-Україна, 2009. – 260 с.
6. Никанор (Каменский), архиеп. Казанский и Свяжский. Толковый Апостол. – Т. 2: Объяснение первых семи посланий святого апостола Павла. Репринт. – М.: Изд. «Дар», 2008. – 976 с.
7. Сорокин А., прот. Христос и Церковь в Новом Завете. Введение в Священное Писание Нового Завета. – М.: Изд. Крутицкого подворья, 2006. – 648 с.
8. Стаг Френк. Богословие Нового Завета /перевод с английского Владимира Лебедева. – Симферополь: Таврида, 1999. – 384 с.
9. Феофилакт, архиеп. Болгарский, блаж. Апостол с толкованием текста блаженного Феофилакта, архиепископа Болгарского. – Смоленск: Одигитрия. – Православное братство «Смоленской иконы Божией Матери», 2006. – 1344 с.
10. Феофан Затворник, свт. Толковый Апостол. Послания апостола Павла, изъясненные святителем Феофаном: В 2-х томах. – Т. 1. – М.: Правило веры, 2008. – 880 с.